

908-1995) +++ Maxis Muiden +++ Mijnstreek +++ Millingerwaard +++ Modal split +++ Moerdijk +++ Mo

WATER

WATER VER WEG, RUIMTE DICHTBIJ?

Eeuwenlang bepaalde water de structuur van Nederland. De al bestaande canons van water en nationale geschiedenis maken de verwevenheid van land en water duidelijk aan de hand van vele vooroorlogse voorbeelden. Maar rond 1950 verandert het beeld – techniek maakt het ingenieurs mogelijk water naar hun hand te zetten. Daarmee ontstaat speelruimte voor ruimtelijke ordening om de structurerende rol over te nemen die water lange tijd had. En nu? Gaan we nu weer ‘meebewegen’ met het water?

In de naoorlogse decennia moest water dienstbaar zijn aan hogere belangen. Alle aandacht ging naar de woningnood en naar het veiligstellen van de voedselproductie. Na het trauma van de hongerwinter moest de voedselproductie ook in het westen van Nederland gegarandeerd zijn, zodat de stedelijke bevolking minder afhankelijk werd van voedselproductie op afstand. Niet langer was water bepalend voor de inrichting van het land; voortaan werd de waterhuishouding geacht de voedselproductie te dienen. Zo ook moest de waterhuishouding ervoor zorgen dat land geschikt werd voor woningbouw. De waterpeilen gingen daartoe omlaag. Het ideaal van maakbaarheid vierde hoogtij. Het facetbeleid van de ruimtelijke ordening werd belangrijker dan sectoren zoals water. Voor water was er in de jaren zeventig hooguit aandacht wat betreft milieuhygiëne en ecologie. Het waren de decennia van ambitieuze stadsuitbreidingen, met als icoon de Bijlmermeer. Om die bouw mogelijk te maken ging letterlijk metershoog zand over eeuwenoude landschappelijke structuren en watersystemen.

Rond 1985 waren er de eerste tekenen van een kentering. Het systeendenken ontstond. Het was de periode waarin mensen als Tjallingii en Sijmons de basis legden voor onderscheid tussen hoog- en laagdynamische systemen en de lagenbenadering. Water kreeg in die systemen weer een eigen plek. Toen in 1995 de Maas overstroomde werd beseft dat Nederland het “putje van Europa” is, het diepste punt waar alle wateroverlast van

‘Toen in 1995 de Maas overstroomde, werd beseft dat Nederland het ‘putje van Europa is’...’

de Europese rivieren langskomt. Dat beseft luidde de periode in van de gebiedsgerichte aanpak die tot vandaag voortduurt. Waterbeheer richt zich op stroomgebieden als geheel.

Van concepten naar iconen

Maar hoe vullen we deze periodisering met iconen? Het is frappant dat deze vraag opkomt in een bijeenkomst die over water gaat, de onderste van de drie lagen van de lagenbenadering. Bij eerdere discussies, over iconen in de netwerk- en occupatielaag was het veel eenvoudiger om concrete hoogstandjes aan te wijzen: spoorlijnen, rijkswegen, groeikernen en ga zo maar door. De ruimtelijke ordening van de ondergrond is eerder een conceptueel kader dan een fysiek verschijnsel. Het verhaal van een icoon moet daarom conceptueel benaderd worden. Bij het voorbeeld van de Romeinse Limes als icoon is niet de Romeinse grens zelf icoonwaardig. Wel icoonwaardig is het gegeven dat de Romeinen hiervoor specifiek de rivier kozen, dat de rivier een scheidend element was, en dat de grens en de militaire structuren daarbij aanleiding waren voor het ontstaan en ontwikkelen van nederzettingen. Als we het zo bezien, in welke concepten komen water en ruimtelijke ordening dan bijeen? Misschien in plannen waar het ecologisch denken, het systeendenken en de ontwerpbenadering bijeenkomen. Dat is bijvoorbeeld gebeurd in het plan Ooievaar, winnaar van de allereerste Eo Wijersprijsvraag, en product van samenwerking tussen een ecooloog en een ontwerper.

De iconen uit het verre verleden mogen uiteraard niet ontbreken: Friese terpen, doorwaadbare plaatsen in rivieren zoals bij het huidige Coevorden waar de koeien uit Noord-Duitsland de rivier over konden richting Holland, en allicht de Romeinse Limes. Maar ook zoets nederigs als “de sloot” wordt genoemd. Zonder de afwatering via sloten waren grote delen van Nederland onbruikbaar gebleven. Zowel op de zandgronden als in de veengebieden heeft de sloot eeuwenlang het grondbezit afgebakend. Veel invloed heeft ook de zorg voor veiligheid gehad, in een ver verleden net zo als heden ten dage sinds de watersnoodramp in 1953. Icoon van de moderne tijd is de Haarlemmermeerpolder. Deze droogmakerij heeft de ontwikkeling van de Noordvleugel van de Randstad mogelijk gemaakt. Heel recent is Ruimte voor de rivier – het beleid dat is opgekomen na de bijna-overstromingen midden jaren negentig. Zo ook de Watertoets die plannenmakers helpt rekening te houden met waterhuishouding. Dit “meebewegen” met water speelt ook een rol bij vernieuwing van natuurbeleid: Noordwaard in de Biesbosch, Tiengemetten en de polder Groot-Mijdrecht zijn voorbeelden van natuurontwikkeling waarvoor bewoners het veld moe(s)ten ruimen.

Dromen over de toekomst

Er zijn ook negatieve voorbeelden van water in ruimtelijke ordening. Denk aan het rechtekken van vele beken, zoals die op het Drents plateau. De Zuidplaspolder is zowel een goed als slecht voorbeeld van omgang met water. Het goede is dat mensen dadelijk door weloverwogen planvorming toch rustig vijf meter onder NAP kunnen wonen, het minder goede is dat hoe rijker Nederland is, hoe meer de ruimtelijke ordening zich verlooft aan dure kunstgrepen. Voor toekomstige iconen is

meer samenwerking nodig tussen water en ruimte. Het afzien van kunstgrepen kan plekken een eigen identiteit geven. In deze globaliserende wereld waar grenzen vervagen, hebben mensen behoefte daaraan. Het landschap van zowel stad als land als water kan dan een ankerplaats zijn, een plek waar mensen zich verbonden voelen. Wie weet dat water en ruimtelijke ordening samen de ontheemde burger vaste grond onder de voeten kunnen geven.